

จากนาข้าวเคมีสู่นาข้าวอินทรีย์วิถีพอเพียง:
การถอดบทเรียนจากแหล่งปลูกข้าวสังข์หยดดั้งเดิมในจังหวัดพัทลุง
ปुरुวิชญ์ พิทยาภินันท์ และอุไรวรรณ ทองแกมแก้ว

**From Chemical Paddy Fields to Organic Paddy Fields on a Self-Sufficient Path:
Lessons Learned from the Traditional Growing Area
for Sangyod Rice in Phatthalung Province**
Purawich Phitthayaphinant* and Uraiwan Tongkaemkaew

คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ พัทลุง 93210

Faculty of Technology and Community Development, Thaksin University, Phatthalung 93210

*Corresponding author. E-Mail address: p_paratsanant@yahoo.co.th

Received: 25 January 2018; Accepted: 17 April 2018

บทคัดย่อ

ปัจจุบันเกษตรกรไทยมีความสนใจในการทำนาข้าวอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ และศึกษาการจัดการทรัพยากรในการทำนาข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร โดยเลือกจังหวัดพัทลุงเป็นพื้นที่วิจัย ข้อมูลปฐมภูมิลบรวบรวมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนาตามธรรมชาติ การจดบันทึก เทปบันทึกเสียง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอินทรีย์ จำนวน 11 ราย ซึ่งใช้การเลือกแบบเจาะจง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร ได้แก่ ต้นทุนการผลิตข้าว การมีหนี้สิน ปัญหาสุขภาพ ความเสื่อมโทรมของดิน และการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรมีความพอประมาณในการทำนาข้าวอินทรีย์ โดยมีการวางแผนการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างเหมาะสม รวมถึงมีการผลิตข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และไม่ผลิตจนเกินความสามารถในการผลิตของตนเอง เกษตรกรแสดงให้เห็นถึงความมีเหตุผลในการทำนาข้าวอินทรีย์ โดยมีการจัดทำบัญชีและจัดการดินโดยไม่ใช้สารเคมี นอกจากนี้ เกษตรกรยังแสดงให้เห็นถึงการมีภูมิคุ้มกันในการทำนาข้าวอินทรีย์ โดยมีการรวมกลุ่มและแสวงหาความรู้ ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการนำไปใช้ประกอบการวางแผนพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากร ข้าวอินทรีย์ ข้าวสังข์หยด นาข้าวอินทรีย์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

Currently, there has been an increase of interest in organic rice farming among the Thai farmers. This article aimed to study factors affecting farmers' transformation from chemical paddy fields to organic paddy fields, and describe resource management for organic rice farming based on the fundamental principles of the sufficiency economy philosophy. Phatthalung province was selected as the research area. Primary data were collected using in-depth interviews, natural observation, field notes, tape recordings and non-participant observation. A total of eleven organic Sangyod Muang Phatthalung rice farmers were selected using purposive selection. The data were analyzed using manifest content analysis. The results showed the factors that affected farmers' transformation from chemical paddy fields to organic paddy fields were as follows: production costs, indebtedness, individual and family-related health problems, soil degradation and extension of services from related government agencies. The farmers understood the moderation in organic rice farming. They also planned to appropriately use the inputs from this research. In addition, organic rice production was mainly for household consumption. The farmers' organic rice field production was within their normal practice production capacity. The farmers applied a strong sense of understanding to organic rice farming by doing household and farm accounting in addition to no input of chemicals in sustainable organic soil management. Furthermore, the farmers exhibited self-immunity in organic rice farming, e.g., through farmer grouping and knowledge acquisition. The related government agencies can benefit from the application of these research findings to enable sustainable development planning for organic rice production focused on the sufficiency economy philosophy.

Keywords: Organic Paddy Field, Organic Rice, Resource Management, Sangyod Rice, Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

ในปัจจุบันการบริโภคข้าวของผู้บริโภคบางกลุ่มไม่ได้คำนึงถึงเพียงแค่ความอร่อยเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงความปลอดภัยของข้าว ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งของความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากการได้รับสารเคมีซึ่งปนเปื้อนมากับข้าวที่บริโภคเข้าไปเป็นระยะเวลานาน จะก่อให้เกิดความเจ็บป่วยทางร่างกาย หรือที่เรียกว่า “โรคที่เกิดจากอาหารเป็นสื่อ” และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลตามมา นอกจากนี้ ผู้บริโภคส่วนหนึ่งมีการบริโภคข้าวในรูปแบบอาหารฟังก์ชันและเพื่อโภชนบำบัด ส่งผลให้ข้าวอินทรีย์เป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการผลิตมากขึ้น เห็นได้จากการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมผ่านแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2551-2554 และแผนปฏิบัติการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ.2551-2554 จนถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ.2560-2564 ในปัจจุบัน (The National Organic Agriculture Development Committee, Office of Agricultural Economics, 2017) เพื่อปรับทิศทางการผลิตสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงมีความกินดี อยู่ดี และมีความสุขตามอัตภาพ

พัทลุงเป็นจังหวัดในภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย พื้นที่ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 70 เป็นพื้นที่ทำการเกษตร พืชเศรษฐกิจที่มีการปลูกกันมากที่สุด คือ ยางพารา มีพื้นที่ปลูก 9.6 แสนไร่ รองลงมา คือ ข้าว (ข้าวนาปีและข้าวนาปรัง) ปาล์ม น้ำมัน มังคุด และลองกอง มีพื้นที่ปลูก 1.1, 0.5, 0.2 และ 0.1 แสนไร่ ตามลำดับ ในปัจจุบันพบว่า เกษตรกรได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวมาเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมันมากขึ้น ทำให้พื้นที่ปลูกข้าว จำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และผลผลิตข้าวของจังหวัดพัทลุงมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในปีการผลิต 2559/60 จังหวัดพัทลุงมีพื้นที่ปลูกข้าว จำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว และผลผลิตข้าว 65,639 ไร่, 7912 ครัวเรือน และ 13.5 ล้านกิโลกรัม ตามลำดับ ซึ่งลดลง 107,803 ไร่, 6,935 ครัวเรือน และ 63.7 ล้านกิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อเทียบกับปีการผลิต 2554/55 (Information Technology and Communication Center, Department of Agricultural Extension, 2018)

การวิจัยครั้งนี้ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของข้าวสังข์หยด ซึ่งถือเป็นสินค้ายุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาการเกษตรของจังหวัดพัทลุง แต่ในปัจจุบันเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดอินทรีย์ยังมีจำนวนน้อยกว่าที่ควรจะเป็น แม้มีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organizations: NGOs) ได้ช่วยกันส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่มีการปลูกข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น เพื่อสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าวอินทรีย์จังหวัดพัทลุง 5 ปี (พ.ศ.2561-2565) เป็นไปได้ว่า นอกจากการมีข้อจำกัดด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกรแล้ว อุปสงค์ข้าวสังข์หยดอินทรีย์ยังมีปริมาณน้อย เมื่อเทียบกับอุปสงค์ข้าวทั่วไป อาจกล่าวได้ว่า ตลาดข้าวสังข์หยดอินทรีย์เป็นตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ซึ่งลักษณะของผู้บริโภคในตลาดนี้ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้และตระหนักในด้านสุขภาพอนามัย รวมถึงมีความสามารถที่จะจ่ายได้สูง ส่วนตลาดข้าวทั่วไปเป็นตลาดมวลชน (Mass Market) (Thailand Development Research Institute, 2010)

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดคำถามการวิจัยว่า (1) มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร และ (2) เกษตรกรมีการจัดการทรัพยากรในการทำนาข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 2 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร และ (2) เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรในการทำนาข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอควนขนุน สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นประกอบการวางแผนพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมในพื้นที่วิจัยและพื้นที่อื่นที่มีบริบท หรือสภาพแวดล้อมใกล้เคียงกันได้

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เน้นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งใช้การเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากจังหวัดพัทลุงมีพื้นที่ปลูกข้าวและจำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมากเป็นอันดับที่ 3 ของภาคใต้ในปีการผลิต 2559/60 ซึ่งข้าวสังข์หยดเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่แสดงถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นของจังหวัดพัทลุง และมีการปลูกกันมาอย่างยาวนานกว่าศตวรรษ ส่วนควนขนุนเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ปลูกข้าวนาปี จำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี และผลผลิตข้าวนาปีมากที่สุด โดยในปีการผลิต 2559/60 อำเภอควนขนุนมีพื้นที่ปลูกข้าวทุกสายพันธุ์และข้าวสังข์หยด 33,755 และ 4,214 ไร่ ตามลำดับ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 51.4 และ 33.7 ของทั้งจังหวัดพัทลุง ตามลำดับ จำนวนครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทุกสายพันธุ์และข้าวสังข์หยด 3,398 และ 1,158 ครัวเรือน ตามลำดับ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 42.9 และ 39.2 ของทั้งจังหวัดพัทลุง ตามลำดับ และผลผลิตข้าวทุกสายพันธุ์และข้าวสังข์หยด 8.2 และ 1.2 ล้านกิโลกรัม คิดเป็นร้อยละ 60.9 และ 60.3 ของทั้งจังหวัดพัทลุง ตามลำดับ นอกจากนี้ ในอำเภอควนขนุนยังมีกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ที่ได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย (Organic Thailand) และ/หรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements: IFOAM) จำนวน 7 กลุ่มดังแสดงในตารางที่ 1

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกทำการศึกษาวิสาหกิจชุมชนบ้านเขากลาง เนื่องจากกลุ่มนี้มีจำนวนเกษตรกรที่เป็นสมาชิกมากที่สุด คือ 32 ราย รวมทั้งมีการผลิตและแปรรูปข้าวสังข์หยดอินทรีย์แบบครบวงจร จนได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรโดยใช้ชื่อว่า “ศูนย์พัฒนาการผลิตและแปรรูปข้าวสังข์หยดอินทรีย์ครบวงจร” อีกทั้งยังได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย และโรงสีข้าวของกลุ่มเป็นโรงสีข้าวแห่งแรกในภาคใต้ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติที่ดีในการผลิต (Good Manufacturing Practice: GMP)

ตารางที่ 1 กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

กลุ่ม	ที่ตั้งของกลุ่ม		มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับ	จำนวนสมาชิก
	หมู่	ตำบล		
1. วิสาหกิจชุมชนบ้านเขากลาง	13	บันต	Organic Thailand	32
2. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรพังดาน	2	นาขยาด	Organic Thailand	29
3. กลุ่มผลิตข้าวบ้านวังจะเข้	5	โตนดด้วน	Organic Thailand และ IFOAM	20
4. ศูนย์สาธิตวิสาหกิจชุมชนทำข้างพื้นฟูเศรษฐกิจ	5	พนางตุง	Organic Thailand และ IFOAM	18
5. วิสาหกิจชุมชนชมรมสื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน	5	พนางตุง	Organic Thailand	12
6. วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไสยาว-มวลชน	9	โตนดด้วน	Organic Thailand และ IFOAM	10
7. สหกรณ์การเกษตรพนมวังก์ จำกัด	6	แพรกหา	Organic Thailand	3

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอินทรีย์ที่เป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านเขากลาง จำนวน 12 ราย (1 ครัวเรือนต่อตัวแทนของสมาชิกในครัวเรือน 1 ราย) เป็นการเลือกแบบเจาะจง เพื่อให้ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์ได้อย่างลุ่มลึก และเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งมีเกณฑ์ในการเลือก คือ เป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอินทรีย์ที่มีการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำงานข้าว ดังนั้น คำว่า “ข้าวอินทรีย์” ในหัวข้อหลังจากนี้จึงหมายถึง “ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงอินทรีย์” ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้รับการพิทักษ์สิทธิ์ โดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลเฉพาะบุคคลที่มีความสมัครใจ หรือยินดีให้ความร่วมมือ หรือมีความสะดวกในการให้สัมภาษณ์เท่านั้น ทำให้สามารถรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักได้ 11 ราย

การรวบรวมข้อมูลภาคสนามใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (ตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น รวมถึงข้อคำถามที่เกิดขึ้นในระหว่างการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม) การสนทนาตามธรรมชาติ การจดบันทึก เทปบันทึกเสียง ร่วมกับการ

สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคสามเสาในการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากบุคคล สถานที่ และเวลาที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏ

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

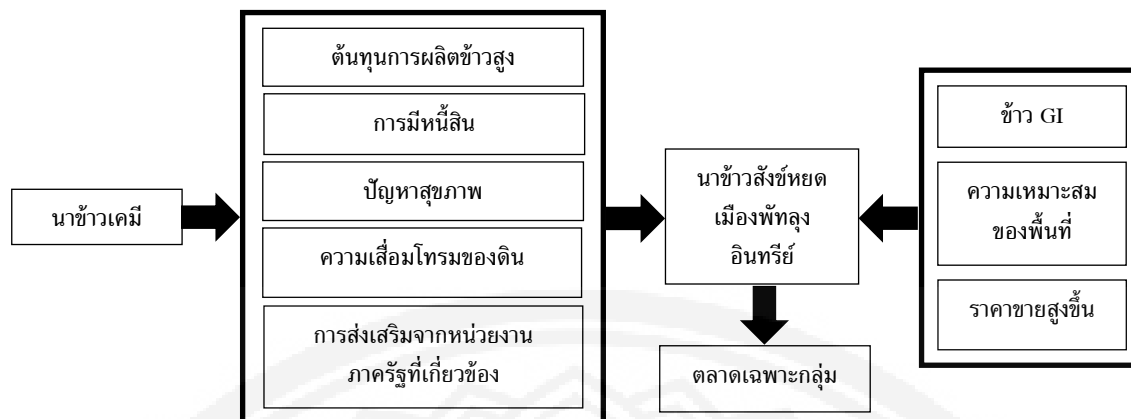
ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร

เกษตรกรมีอาชีพทำนาข้าวมาเป็นระยะเวลานาน ส่วนหนึ่งมีการสืบทอดอาชีพมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นหนึ่งมาสู่อีก รุ่นหนึ่งติดต่อกันมาอย่างยาวนาน การทำนาข้าวในอดีตมีวิธีการผลิตเพื่อยังชีพ คือ ใช้บริโภคในครัวเรือน ส่วนเกินจากการบริโภคจะนำไปแจกจ่ายให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และคนรู้จัก รวมทั้งนำไปทำบุญทางศาสนาและเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกในฤดูกาลถัดไป การทำนาข้าวต้องอาศัยธรรมชาติ และทำนาเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ข้าวที่ปลูกเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง เช่น พัทลุง เล็บนก ดอกพะยอม ไช้มดรีน รวมถึงสังข์หยด ในการทำนานอกจากจะใช้แรงงานครัวเรือนและแรงงานสัตว์แล้ว ยังมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันระหว่างเครือญาติและเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน หรือพื้นที่ใกล้เคียงกัน (แรงงานแลกเปลี่ยน) ต่อมาวิธีการผลิตได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็น 2 วิธีการผลิต คือ นอกจากการผลิตเพื่อยังชีพแล้วยังมีการผลิตเพื่อขายด้วย เนื่องจากมีความต้องการเงินตราเพื่อนำไปซื้อสินค้าและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนนำไปใช้จ่ายภายในครัวเรือน ทำให้ระดับการพึ่งพาตนเองของครัวเรือนเริ่มลดลงเรื่อย ๆ เพราะการทำนาข้าวต้องอาศัยปัจจัยจากภายนอกที่เกษตรกรไม่สามารถผลิต หรือสร้างขึ้นเองได้ นั่นคือ เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปุ๋ยเคมี เครื่องจักรกลการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตข้าว รวมทั้งมีการจ้างแรงงานจากภายนอกมากขึ้น

แม้เกษตรกรคาดหวังว่า การทำนาข้าวตามกระแสหลัก ซึ่งเน้นการใช้เคมีภัณฑ์ จะทำให้ผลผลิตข้าวที่เกษตรกรได้รับเพิ่มขึ้นดังคำกล่าวที่ว่า *“...ในตอนนั้นค่านึงถึงรายได้ที่จะได้รับเป็นหลัก การทำนาข้าวจึงเน้นการใช้สารเคมี เพราะคิดว่าการใช้สารเคมีจะช่วยให้ผลผลิตข้าวที่ได้รับเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย...”* อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำนาข้าวจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ พบว่า มีปัจจัยต่าง ๆ ดังแสดงในรูปที่ 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ต้นทุนการผลิตข้าว กล่าวคือ การทำนาข้าวเคมี ทำให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตข้าวเพิ่มขึ้นในส่วนวัตถุดิบตรงและค่าแรงงานทางตรง (Pongklang, 2017) ไม่ว่าจะเป็นเคมีภัณฑ์ที่ใช้ในการผลิต ได้แก่ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดและป้องกันวัชพืช/ศัตรูพืช ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง และแปรผันไปตามกลไกตลาด รวมถึงค่าจ้างแรงงานใส่/ฉีดพ่นสารเคมีส่งผลให้กำไรที่ควรจะได้รับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น อีกทั้งยังเสมือนเป็นการบั่นทอนความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกร เพราะในการผลิตต้องพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก ซึ่งอยู่เหนือการตัดสินใจและการควบคุมของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงทางรายได้ เมื่อราคาข้าวมีการเปลี่ยนแปลงไปดังคำกล่าวที่ว่า *“...ทำไมผลผลิตข้าวที่ได้รับจากการทำนาข้าวเคมีก็สูง แต่ไม่ค่อยมีเงินไปชำระหนี้ นั้งคิดไปคิดมาจึงรู้ว่า เป็นเพราะมีต้นทุนจำพวกสารเคมีสูงนั่นเอง...”* และ *“...สมัยก่อน พ่อ-แม่เลี้ยงเรามา เขาก็ทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี และมีอาชีพทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว ก็มีรายได้เลี้ยงลูกนับสิบคน แต่ตอนนี้ทำการเกษตรแบบเคมี เลี้ยงลูกคนสองคนก็ลำบากแล้ว...”* เมื่อพิจารณาในส่วนต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิตข้าวแบบเคมีกับแบบอินทรีย์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นได้รายงานไว้ว่า ต้นทุนการผลิตข้าวแบบเคมีสูงกว่าแบบอินทรีย์ แต่การผลิตข้าวแบบอินทรีย์ให้ผลตอบแทนสูงกว่าแบบเคมี ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ Ketpirune (2012; 2013) อย่างไรก็ตาม ต้นทุนการผลิตข้าวขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และวิธีที่ใช้คำนวณด้วย

รูปที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร

2. การมีหนี้สิน เนื่องจากเกษตรกรมองว่า การทำนาข้าวอินทรีย์จะช่วยลดการใช้ปัจจัยการผลิตในส่วนสารเคมี ทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง และข้าวอินทรีย์มีราคาขายสูงกว่าข้าวเคมี อีกทั้งยังช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครัวเรือน ทำให้เกษตรกรสามารถนำเงินส่วนต่างไปชำระหนี้ได้

3. ปัญหาสุขภาพของเกษตรกร กล่าวคือ ปัญหาสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นอาการเจ็บป่วยหรืออาการผิดปกติทางร่างกายที่เป็นผลมาจากการทำนาข้าวเคมีในอดีต เป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง โดย Pompranee (2015) ได้กล่าวว่า สุขภาวะเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่รอดของเกษตรกร และ Sankoh, Whittle, Semple, Jones, and Sweetman (2016) ได้รายงานไว้ว่า ปัญหาสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ใช้สารเคมี เช่น คลื่นไส้ ความผิดปกติของระบบทางเดินหายใจ ตามัว กอปรกับเกษตรกรมีอายุมาก เฉลี่ย 61.0 ± 15.4 ปี ซึ่งมีผลทำให้เกษตรกรไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตามปกติ หรือไม่สามารถปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตข้าวได้อย่างเต็มศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ เพราะต้องนอนพักเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย รวมทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเป็นจำนวนมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “...ตลอดระยะเวลาที่ผลิตข้าวแบบเคมี ไม่ได้ใส่ใจใส่สุขภาพ และมีความประมาทในเรื่องการป้องกันตัวเองขณะใช้สารเคมี เพราะความเคยชิน และมักง่าย ทำให้สารเคมีเข้าไปสะสมอยู่ในร่างกาย และเกิดอาการผิดปกติ ได้แก่ หน้ามืด อาเจียน ไม่มีแรงจนต้องไปพบแพทย์...” และ “...มีเพื่อนเกษตรกรบางรายแพ้สารเคมี ทำงานหนัก ๆ ไม่ได้ มีอาการอ่อนเพลีย วิงเวียนศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย เป็นผื่นคันตามผิวหนัง เจ็บหน้าอก หายใจไม่ค่อยสะดวก และเจ็บป่วยจนต้องเข้าโรงพยาบาลอยู่บ่อยครั้ง เพราะเป็นโรคระบบทางเดินหายใจ ทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเป็นจำนวนมาก...” สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nantajit, Phetsawang, and Durongkaverroj (2015) ที่รายงานไว้ว่า การคำนึงถึงสุขภาพเป็นปัจจัยที่มีผลทางบวกต่อการยอมรับการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร

4. ความเสื่อมโทรมของดิน เนื่องจากการทำนาข้าวเคมีเป็นระยะเวลานานและใช้สารเคมีในปริมาณมาก จะส่งผลเสียต่อดิน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการผลิตพืชแบบอินทรีย์ เพราะดินเป็นรากฐานของสิ่งมีชีวิตในการถือฤกษ์การดำรงชีพของมนุษย์ สัตว์ พืช ตลอดจนสิ่งมีชีวิตที่มีขนาดเล็ก (Sandler and Karo, 1972 as cited in Benchasri, 2010) ผลเสียดังกล่าว คือ เกิดการตกค้างของสารเคมีในดิน ส่งผลให้ดินเสื่อมคุณภาพหรือขาดความอุดมสมบูรณ์ และมีสภาพเป็นกรด ซึ่งก่อให้เกิดการระบาดของโรคพืชและศัตรูพืชได้ง่าย ในขณะที่ยิวกันอินทรีย์วัตถุจะลดลงและหมดไป ทำให้ดินแน่นแข็ง มีการระบายน้ำและอากาศไม่ดี ส่งผลให้เกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงดินสำหรับการทำนาในรอบถัดไป และผลผลิตข้าวที่ได้รับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ขณะที่การทำนาข้าวอินทรีย์จะช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน และไม่รบกวนกระบวนการสะสมธาตุอาหารของสิ่งมีชีวิตในดิน

5. การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรรายหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “...แรก ๆ ที่ทำนาข้าวอินทรีย์ก็เครียด เพราะไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร จะทำได้มั้ย จนมีหน่วยงานในพื้นที่เข้ามาจัดอบรมและส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ดูเพื่อนเกษตรกรรายอื่นที่ทำนาข้าวอินทรีย์อยู่แล้วบ้าง ก็เลยสบายใจขึ้น...” และ “...ก่อนจะมาทำนาข้าวอินทรีย์ ก็ตัดสินใจแล้วตัดสินใจอีก เพราะกลัวว่าจะไปไม่รอด หรือประสบความล้มเหลว แต่ก็มีความรู้ จึงตัดสินใจลองทำดู...”

การทำนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวพัทลุง ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง สำนักงานเกษตรอำเภอควนขนุน กรมการข้าว กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร ในเรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าว เครื่องมือทางการเกษตร ปุ๋ยอินทรีย์ เงินทุน การจัดอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวสังข์หยดอินทรีย์ การตรวจสอบคุณภาพของข้าว การให้เงินชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น ความเสียหายจากอุทกภัย เป็นต้น การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้ หากเกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มจะช่วยให้เกษตรกรขอใบรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้ง่ายกว่า เมื่อเทียบกับการขอใบรับรองรายบุคคล เพราะการส่งเสริมผ่านกลุ่ม เช่น การอบรม การให้คำแนะนำ ดำเนินการได้ง่ายกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srising (2008, p. 79) ที่กล่าวว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการปลูกข้าวอินทรีย์มีความสัมพันธ์กับการยอมรับการปลูกข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร รวมทั้งงานวิจัยของ Leklang (2012, p. 70) ที่ระบุว่า ปัจจัยด้านการส่งเสริมและการบริการมีผลต่อการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร งานวิจัยของ Nantajit et al. (2015) ที่รายงานจำนวนครั้งที่ได้รับการอบรม และความเข้าใจในการปลูกข้าวอินทรีย์เป็นปัจจัยที่มีผลทางบวกต่อการยอมรับการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร และงานวิจัยของ Kungwon (2017) ที่พบว่า การส่งเสริมและการบริการจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร

การปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำนาข้าวจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ได้ส่งผลในเชิงบวกต่อเกษตรกรดังกล่าวที่ว่า “...หลังจากเปลี่ยนมาผลิตข้าวแบบอินทรีย์ รู้สึกว่าชีวิตมีความสุขมากขึ้น เพราะได้แบ่งปันสิ่งดี ๆ ให้กับคนรอบข้าง ทั้งสมาชิกในครัวเรือนและญาติพี่น้อง อีกทั้งเมื่อเอาข้าวไปขายก็ไม่รู้สึกเป็นคนบาป เพราะข้าวไม่มีสารเคมี จึงไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค...” “...ตั้งแต่เปลี่ยนมาผลิตข้าวแบบอินทรีย์ รู้สึกว่าสุขภาพร่างกายดีขึ้น เจ็บป่วยน้อยลง เพราะไม่ต้องเจอกับสารเคมีเหมือนเมื่อก่อน ต้นทุนปุ๋ยเคมีและสารเคมีก็ไม่มี และสามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น ทำให้มีกำไรมากกว่าแต่ก่อน...” “...การทำนาข้าวอินทรีย์ช่วยลดต้นทุนการผลิต ไม่ต้องนำเงินไปซื้อสารเคมี ผลผลิตข้าวอินทรีย์ที่ได้ก็นำมาบริโภคในครัวเรือน เหลือจากกินก็นำไปขาย สร้างรายได้เพื่อนำไปใช้จ่ายในส่วนต่าง ๆ...” “...แรก ๆ ที่เริ่มทำนาข้าวอินทรีย์ใหม่ ๆ ก็ท้อนะ เพราะว่าการเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ใหม่ ๆ นั้น ต้นข้าวยังไม่สามารถดูดซึมสารอาหารไปใช้ได้ทันที ทำให้ได้ผลผลิตข้าวน้อย แต่ไม่คิดจะถอยก็เลยทำไปเรื่อย ๆ ผลผลิตข้าวก็เพิ่มขึ้น ขณะที่ต้นทุนกลับลดลง คุณภาพดินก็ดีขึ้น...” และ “...การไม่ใช้สารเคมีเลย ถือเป็นการช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของตัวเองและผู้ซื้อข้าวอินทรีย์ด้วย...”

อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรได้ให้ข้อคิดว่า “...การทำนาข้าวอินทรีย์ในระยะแรกต้องอาศัยกำลังใจจากคนรอบ ๆ ตัว มีความอดทนและตั้งใจจริง เพราะต้องหาความรู้และใช้เวลาในการเรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตแบบอินทรีย์ อีกทั้งต้องมีการฟื้นฟูทรัพยากรในนาข้าวที่เสื่อมโทรมจากการผลิตแบบเคมีให้มีความสมดุลขึ้น...” และ “...มีเพื่อนเกษตรกรบางรายเขายังคงผลิตข้าวแบบเคมีเหมือนเดิม และมีอยู่คนหนึ่งมีการปลูกข้าวที่ใช้สำหรับบริโภคภายในครัวเรือนแบบไม่ใช้สารเคมี ส่วนข้าวที่นำไปขายมีการใช้สารเคมี เพราะเขาเชื่อว่าจะได้ผลผลิตข้าวสูงกว่า ถ้าอยากขยายผล หรือทำให้เกษตรกรรายอื่นเปลี่ยนมาผลิตข้าวแบบอินทรีย์ เราต้องทำให้เขาเห็นเป็นแบบอย่างก่อนว่ามันดียังไง เขาจะได้เชื่อมั่นและเปลี่ยน หรือทำตาม...” สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rittinon and Uruyos (2017) ที่กล่าวว่า ความไว้วางใจต่อเกษตรกรผู้ใกล้ชิดที่ทำเกษตรอินทรีย์ และเพื่อนเกษตรกรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร

เหตุผลสำคัญที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจใช้ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงในการทำนาข้าวอินทรีย์ มีดังนี้

1. การได้รับการรับรองให้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2549 โดยใช้ชื่อว่า “ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง” ซึ่งถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาและเครื่องมือทางการตลาดที่สามารถนำไปสร้างมูลค่าเพิ่มได้ โดยเกษตรกรรายหนึ่งได้กล่าวว่า “...ข้าว GI คือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ ข้าวที่นี้ ปลูกที่นี้ ขายที่ไหนก็ได้ทั่วโลก เป็นข้าวประจำถิ่น ของดีประจำจังหวัดนี้เลย...” นอกจากนี้ สหภาพยุโรปได้ประกาศให้ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ลำดับที่ 4 ของประเทศไทยในสหภาพยุโรป ต่อจากข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ กาแฟดอยช้าง และกาแฟดอยตุง ซึ่งมีผลตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2559 เป็นต้นไป

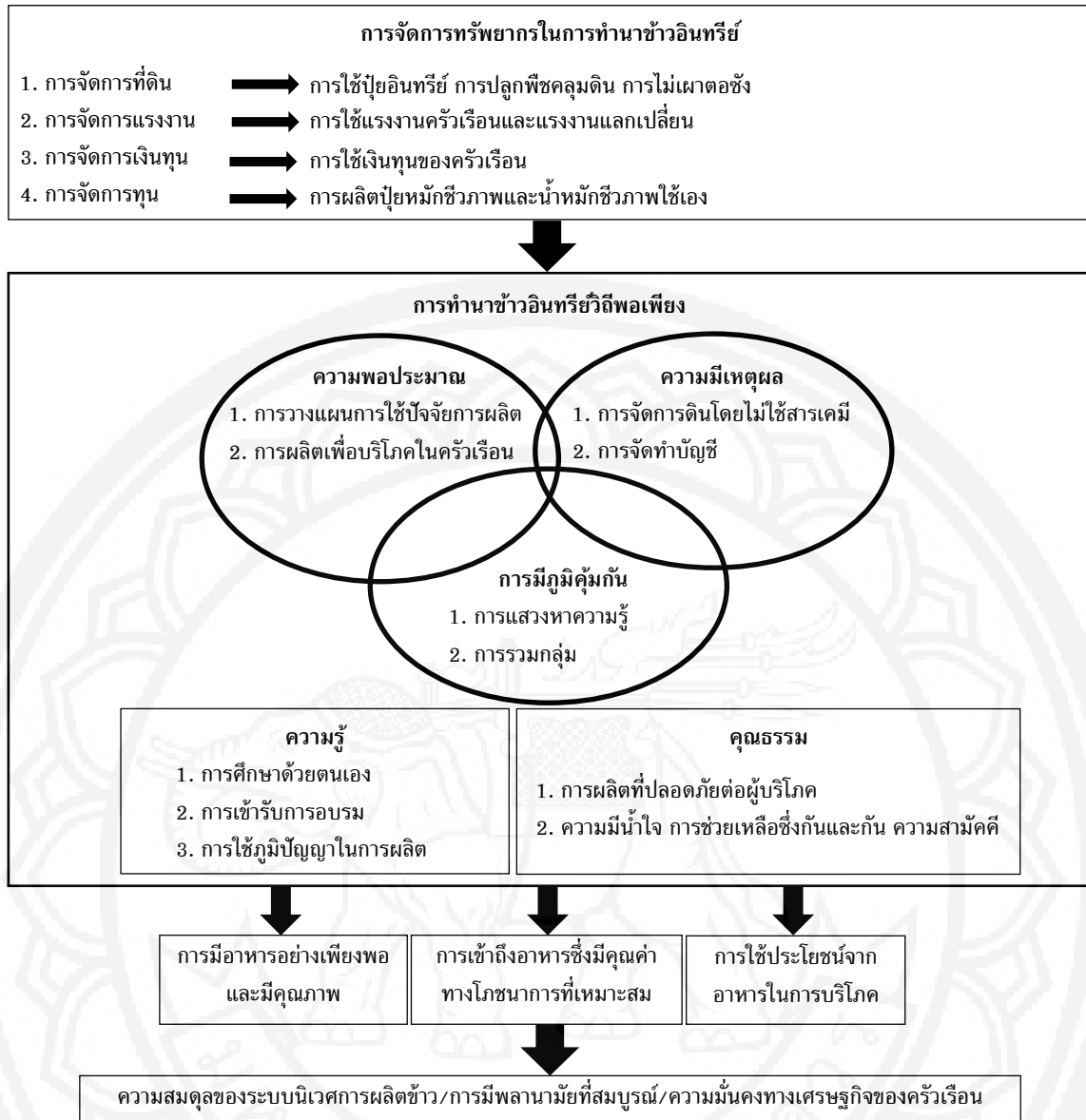
2. ความเหมาะสมของพื้นที่ กล่าวคือ เกษตรกรได้มีการค้นหาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งจากการสังเกตและการลองผิดลองถูก เพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสม ซึ่งเกษตรกรมีการปลูกข้าวมาแล้วหลายพันธุ์ และพบว่าข้าวสังข์หยดสามารถให้ผลผลิตเป็นที่น่าพึงพอใจ DeFleur (1970 as cited in Baran and Davis, 2011) ได้กล่าวว่าบุคคลที่มีระดับการศึกษาไม่สูงโดยส่วนใหญ่มีความถนัดในการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้ทางทฤษฎี ทั้งนี้เกษตรกรที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษามีจำนวนมากที่สุด

3. ราคาของข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ดังคำพูดที่กล่าวว่า “...ข้าวสังข์หยดนี้ เป็นข้าวที่มีราคาดี ทำให้คนหันมาปลูกกัน พอยิ่งปลูกเป็นอินทรีย์อีก เลยทำให้ราคาดียิ่งขึ้นไปอีก...” ทั้งนี้ ข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุงของเกษตรกรได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ในขั้นที่ 2 นั่นคือ ความต้องการความปลอดภัย (Janyam, 2013) นอกจากนี้ Soma (2009, p. 38) ได้รายงานไว้ว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ต้องการข้าวอินทรีย์ที่มีตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

การจัดการทรัพยากรในการทำข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

เกษตรกรรายหนึ่งได้กล่าวว่า “...สวรรค์อยู่ที่ใจ หากใจเรารู้จักพอเพียง และเราเรียนรู้ที่จะอยู่อย่างพอเพียง เราก็จะพบกับความสุข...” โดยเกษตรกรได้มีการจัดการทรัพยากรในการทำข้าวอินทรีย์ที่แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันประกอบด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรม ดังแสดงในรูปที่ 2 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

รูปที่ 2 การจัดการทรัพยากรในการทำข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

1. การวางแผน เกษตรกรมีการวางแผนการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ เช่น ที่ดิน แรงงาน ทุน รวมถึงเงินทุนอย่างเหมาะสมภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดที่เผชิญอยู่ในการดำเนินกิจกรรมการผลิตข้าวอินทรีย์ ตัวอย่างเช่น เกษตรกรมีการใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านปลูกผักไว้รับประทานเอง เช่น คื่นช่าย พริก ผักกาด เพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เกษตรกรต้องมีความรู้และภูมิปัญญาทั้งการผลิตข้าวอินทรีย์และการปลูกผักชนิดต่างๆ เกษตรกรมีการใช้แรงงานครัวเรือน (แรงงานคู่สามี-ภรรยา) เป็นแรงงานหลักในการผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งเกษตรกรรายหนึ่งได้กล่าวว่า “...ใช้แรงงานครัวเรือนก็เพื่อสร้างความสามัคคีและความมีน้ำใจ...” อีกทั้งเกษตรกรมีการใช้เงินทุนของครัวเรือนเพียงอย่างเดียวในการทำข้าวอินทรีย์ เพราะไม่ต้องการมีหนี้สิน ทั้งนี้ เนื่องด้วยวัตถุประสงค์หลักของการทำข้าวอินทรีย์คือ เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ถ้ามีผลผลิตส่วนเกินจะนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ หรือแบ่งปันให้กับคนรู้จัก โดยเกษตรกรจะไม่ผลิตจนเกินความสามารถในการผลิตของตนเอง หรือทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองในด้านอาหารได้ เพราะมีปริมาณผลผลิตข้าวอินทรีย์ที่เพียงพอสำหรับการบริโภคในครัวเรือน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจของครัวเรือนตามสัจพจน์ที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมีการคำนึงถึง

ความปลอดภัยของตนเอง สมาชิกในครัวเรือน และผู้บริโภครด้วย เพราะข้าวอินทรีย์เป็นข้าวที่ไม่มีสารเคมีปนเปื้อน หรือตกค้างในผลผลิต รวมทั้งยังถือเป็นสัมมาชีพที่สร้างรายได้โดยไม่เบียดเบียนตนเอง บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อม

2. การจัดการดิน เกษตรกรมีการปรับปรุงดินโดยใช้พืชตระกูลถั่วหลังฤดูการทำนา ได้แก่ ถั่วเขียว ปอเทือง เนื่องจากการเพิ่มธาตุไนโตรเจน (ไนเตรทและแอมโมเนีย) ให้แก่ดิน รวมทั้งช่วยรักษาความชื้นของดิน และสามารถป้องกันการชะล้างของผิวน้ำดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ เกษตรกรยังมีการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้เอง ซึ่งสามารถผลิตได้ง่าย โดยหาวัตถุดิบมาจากในพื้นที่ และมีต้นทุนการผลิตต่ำ อีกทั้งธาตุอาหารที่ได้จากปุ๋ยเหล่านี้ไม่ส่งผลเสียต่อความสมดุลและสิ่งมีชีวิตในดิน

3. การจัดทำบัญชี เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อคำนวณค่าใช้จ่ายและรายได้ในครัวเรือน รวมทั้งบัญชีฟาร์มเพื่อคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนของการผลิตข้าวอินทรีย์

4. การแสวงหาความรู้ เกษตรกรมีการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้อย่างค่อยเป็นค่อยไปเกี่ยวกับการทำนาข้าวอินทรีย์จากสื่อบุคคล ได้แก่ เพื่อนเกษตรกร เกษตรกรต้นแบบ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น ได้แก่ การอบรม

5. การรวมกลุ่ม เกษตรกรมีการรวมกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ เพื่อลดการถูกเอาเปรียบด้านราคาจากพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งมีการช่วยกันหาตลาดเพื่อรองรับผลผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่ม และระดมสมองเพื่อหาแนวทางในการลดต้นทุนการทำนาข้าวอินทรีย์

จากผลการวิจัยข้างต้น แม้ว่าการทำนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรจะเป็นไปในทิศทางที่ดี แต่ก็พบว่าเกษตรกรมีอุปสรรคที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และอยู่เหนือการควบคุม หรือการจัดการของเกษตรกร นั่นคือ ปัญหาอุทกภัย ซึ่งนอกจากจะสร้างความเสียหายให้กับผลผลิตข้าวอินทรีย์ คือ ทำให้ต้นข้าวเปียกและไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้แล้ว ยังทำให้ผลผลิตทางการเกษตรชนิดอื่น ๆ ในครัวเรือนเกิดความเสียหายอีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีปัญหาในเรื่องภัยแล้ง ซึ่งทำให้ต้นข้าวที่ปลูกตาย หรือเจริญเติบโตได้ไม่เต็มที่ ปัญหาเหล่านี้ได้ทำให้เกิดการผลิตข้าว วิธีชีวิตและภูมิปัญญาของเกษตรกร ตลอดจนความหลากหลายของพันธุ์ข้าวพื้นเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ตลอดจนส่งผลให้ความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนเกษตรกรลดลง ทั้งในมิติการมีอาหาร (Food Availability) การเข้าถึงอาหาร (Food Access) และการใช้ประโยชน์จากอาหาร (Food Utilization)

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรมีสาเหตุมาจากปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ต้นทุนการผลิตข้าว การมีหนี้สิน ปัญหาสุขภาพ ความเสื่อมโทรมของดิน และการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เกษตรกรมีการจัดการทรัพยากรในการทำนาข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในประเด็นความพอประมาณ เกษตรกรมีการวางแผนการใช้ที่ดิน แรงงาน ทุน และเงินทุนของครัวเรือน รวมถึงเน้นการผลิตข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน ในส่วนความมีเหตุผล เกษตรกรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีฟาร์ม รวมถึงมีการจัดการดินโดยไม่ใช้สารเคมีสำหรับการมีภูมิคุ้มกัน เกษตรกรมีการรวมกลุ่ม และแสวงหาความรู้ ซึ่งส่งผลให้นาข้าวอินทรีย์มีความสมดุลทางระบบนิเวศ เกษตรกรมีพละกำลังที่สมบูรณ์ และครัวเรือนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

จากผลการวิจัยที่ได้สามารถเสนอแนะแนวทางเพื่อให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ได้ 4 ประการ ดังนี้

1. การถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องการทำนาข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่ทำนาข้าวอินทรีย์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดข้อจำกัดส่วนบุคคลของเกษตรกรที่มีอายุมาก เช่น ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้และการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาในการผลิตข้าวอินทรีย์ และถือเป็นสิ่งที่ท้าทาย เพราะค่านิยมของคนรุ่นใหม่ในการทำการเกษตรลดลง

2. การลดต้นทุนการผลิตในการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญของการจัดทำบัญชีฟาร์ม เพื่อให้ทราบถึงต้นทุนการผลิตข้าวอินทรีย์ที่แท้จริง ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจปรับระดับการใช้ปัจจัยการผลิตให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น รวมถึงการลดต้นทุนการผลิตในรายการที่ไม่จำเป็น หรือรายการที่ยังสามารถลดได้

3. การสร้างภูมิคุ้มกันด้านพินาลามียของเกษตรกรที่มีการปรับเปลี่ยนจากนาข้าวเคมีมาเป็นนาข้าวอินทรีย์ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความตระหนักถึงสุขภาพมากขึ้น และชี้ให้เห็นข้อดีของการทำนาข้าวอินทรีย์ต่อสุขภาพ รวมถึงด้านอื่น ๆ เช่น การช่วยลดต้นทุนการผลิต การขายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แกดิน

4. การสร้างภูมิคุ้มกันด้านการบริหารจัดการน้ำ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการวางแผนบริหารจัดการน้ำอย่างเร่งด่วน เพื่อลดปัญหาอุทกภัยที่สร้างความเสียหายให้กับผลผลิตข้าวอินทรีย์และผลผลิตทางการเกษตรชนิดอื่น ๆ เป็นอย่างมาก

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณนิสิตชั้นปีที่ 3 และ 4 สาขาวิชาเทคโนโลยีการเกษตรและการพัฒนาชุมชน คณะเทคโนโลยีและการพัฒนาชุมชนที่ช่วยรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

References

- Baran, S. J., & Davis, D. K. (2011). *Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future* (6th ed.). Massachusetts, MA: Cengage Learning.
- Benchasri, S. (2010). Organic Agriculture in Thailand. *Thaksin University Journal*, 13(1), 78–88.
- Information Technology and Communication Center, Department of Agricultural Extension. (2018). *Report of Annual Crop Production*. Retrieved from http://production.doae.go.th/report/report_main_land_01_A_new2.php?report_type=
- Janyam, K. (2013). *Industrial and Organizational Psychology*. Bangkok: O.S. Printing House.
- Ketpirune, O. (2012). Persuasion in Planting Organic Rice with Research. *Journal of Community Development Research*, 5(1), 113–124.
- Ketpirune, O. (2013). Comparison of Economic Costs and Returns Structure of Chemical and Organic Rice Cultivation: A Case Study in Nong Sano Sub-District, Sam Ngam District, Pichit Province. *Khon Kaen Agriculture Journal*, 41(2), 171–180.
- Kungwon, S. (2017). Costs and Returns of Organic Rice Production and Path Analysis of the Decisions Making on Organic Rice Production in Chiang Mai Province. *Parichart Journal, Thaksin University*, 30(3), 200–207.
- Leklang, S. (2012). *Decision Making on Organic Rice Production of Farmers in Surin Province*. (Unpublished Master's thesis). King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok.

Nantajit, C., Phetsawang, K., & Durongkaveroj, W. (2015). Factors Affecting to Organic Rice Farming: A Case Study of Burirum Farmers. In *Proceedings of an National Conference on Economics 2015, 16 December 2015* (pp. 82–99). Bangkok: Ramkhamhaeng University.

Pompranee, P. (2015). Development of Innovation and Knowledge of Agriculture Appropriate Technology by Sufficiency Economy of Philosophy Transfer to Farmers in the Community, Nakhon Pathom. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 8(1), 134–149.

Pongklang, P. (2017). An Analysis of the Production Cost Structure of Rice Planting at the Ontai Rice Seed Small and Micro Community Enterprise in Sankamphaeng District, Chiang Mai. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(2), 154–162.

Rittinon, C., & Uruyos, M. (2017). Effect of Leadership on Organic Farming Adoption Decision. *Applied Economics Journal*, 24(1), 23–37.

Sankoh, A. I., Whittle, R., Semple, K. T., Jones, K. C., & Sweetman, A. J. (2016). An Assessment of the Impacts of Pesticide Use on the Environment and Health of Rice Farmers in Sierra Leone. *Environment International*, 94, 458–466.

Soma, M. (2009). *Attitude of Consumers Mueang Chiang Mai District towards Organic Rice*. (Unpublished Master's independent study). Chiang Mai University, Chiang Mai.

Srising, H. (2008). *Factors Relating to the Growing of Organic Rice as Accepted by Farmers under the Organic Farming Program in Bangprama District, Suphanburi Province*. (Unpublished Master's thesis). Silpakorn University, Nakhon Pathom.

Thailand Development Research Institute. (2010). *Guidelines for Supply Chain Management and Logistics of Agricultural Products*. Bangkok: Thailand Development Research Institute.

The National Organic Agriculture Development Committee, Office of Agricultural Economics. (2017). *The National Strategy for Development of Organic Agriculture from 2017–2021*. Retrieved from http://www.oae.go.th/download/download_journal/2560/OrganicAgricultureStrategy.pdf